

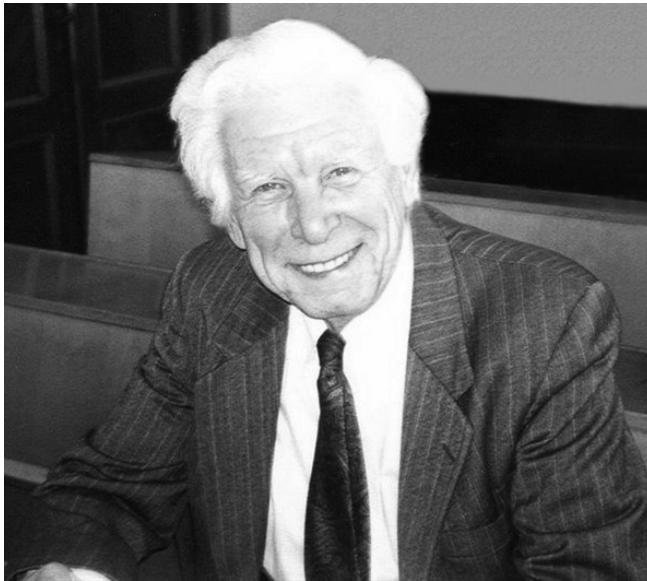
Богдан Жулковський

**ПАМ'ЯТІ МІЛОША ВЕЛІМІРОВИЧА –
ВИДАТНОГО АМЕРИКАНСЬКОГО ДОСЛІДНИКА
ВІЗАНТІЙСЬКОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ЦЕРКОВНОЇ МУЗИКИ**

Ім'я музикознавця-медієвіста проф. Мілоша Мілорада Веліміровича вже давно отримало світове визнання. Він двічі відвідував Україну – у 1989 та 2000 рр. Під час першого приїзду науковець виголосив доповідь *Про дешифрування канону св. Димитрія* на конференції у Києві в ІМФЕ, присвяченій 1000-літтю Хрещення Русі-України, а 2000 р. виступив на науковому симпозіумі *Музика сакральна та профанна* в Одесі й прочитав лекцію для студентів НМАУ ім. П. Чайковського у Києві. Відзначимо його багаторічні наукові та дружні відносини з проф. НМАУ Ніною Герасимовою-Персидською¹, а також схвальну рецензію на каталог українських та білоруських нотолінійних ірмолоїв Юрія Ясіновського².

¹ Див.: *Musicae ars et scientia*: Книга на честь 70-ліття Н. О. Герасимової-Персидської [=Науковий вісник НМАУ, вип. 6]. Київ 1999, с. 7–9.

² М. Velimirović. Ukraïns'ki ta Bilorus'ki Notoliniini Irmoloi 16–18 stolit': Kataloh i kodikolohichno-paleohrafichne doslidhzenia, by Yurii Yasynovs'kyi. Seria: Istoriiia Ukraïns'koi

Мілош Велімірович, травень 2000 р., Москва

Мілош Велімірович народився 10 грудня 1922 р. у Белграді, що у той час був столицею Югославії (нині столиця Сербії і Чорногорії). Хлопчик став первістком у сім'ї лікаря Мілорада Веліміровича і вчительки фортеп'яно Десанки Йованович. З раннього дитинства брав участь у богослуженнях, які звершував його дід – священник Сербської Православної Церкви. Літургійний спів, котрий чув Мілош з перших років життя, у подальшому зіграв неабияку роль у формуванні його наукових зацікавлень. З шести років почав опановувати гру на скрипці у класі Йован Зорко, а згодом – на фортеп'яно під керівництвом Дари Несторович. Закінчивши гімназію 1941 р., вступив до Белградського університету, проте з початком Другої світової війни був змушений покинути навчання. В час війни створив свій джаз-бенд, що виступав з невеликими концертними програмами для сербської молоді у німецько-фашистських концтаборах.

Продовжив студії у музичній академії як скрипаль (у П. Стояновича) та п'яніст (у Є. Крстич), а після війни – як композитор (у М. Логара) та музикознавець. Паралельно навчався у Белградському університеті на філософському факультеті, де опановував знання з історії візантійського мистецтва (у проф. Г. Острогорського). Брав участь у наукових експедиціях з каталогізації та реставрації фресок у сербських та македонських монастирях. Певний час був асистентом проф. А. Лорда (Гарвардський університет, США), який збирав мусульманські пісні та епічну поезію.

У 1952 р., по завершенні навчання у Белграді, як *graduate student* їде до США, де поглиблює знання у Гарвардському університеті. Його науковим керівником став музикознавець Отто Гомбоші (історія музики, палеографія), а педагогом з композиції – Вінстон Пістон³. Вивчав контрапункт у Р. Томпсона, музику англійських верджиналістів і бібліографію у С. Таттла. У 1953 р. здобув звання магістра мистецтв, а наступного року розпочав серйозні студії над історією візантійської музики і палеографії у видатного візантиніста, учня Гвідо Адлера й Арнольда Шенберга, Егона Веллеса. Під науковим керівництвом Веллеса, за сприяння стипендії *Dumbarton Oaks*, захистив дисертацію *Візантійські елементи у старослов'янському церковному співі*, що згодом була видана у вигляді монографії і не втратила своєї актуальності до нині.

Провадив викладацьку діяльність у Йельському університеті, а згодом був професором університетів у м. Медісон (шт. Вісконсія) та Шарлотсвілл (шт. Вірджинія). Впродовж трьох років завідував кафедрою музики та музикознавства. Читав загальні музично-історичні курси та спеціальні, зокрема, *Введення у науково-дослідницьку працю та Історію візантійської і слов'янської церковної музики*. У 1963–1964 рр. займався дослідженням літургійних рукописів із скрипторіїв Афонських монастирів та монастиря ап. Іоана Теолога на острові Патмос як стипендіат фондів Морса і Фулбрайта. Брав участь у багатьох міжнародних конференціях в Югославії, Болгарії, Чехословаччині, Польщі, Росії, Україні. У 1993 р. вийшов на пенсію, залишаючись почесним професором університету і продовжуючи плідно працювати як музикознавець. У 2004 р. отримав звання почесного професора Афінського університету. Помер 18 квітня 2008 р. в м. Бріджвотер (шт. Вірджинія).

Основною сферою наукової діяльності проф. Мілоша Веліміровича було вивчення візантійської церковної монодії та її слов'янської рецепції (сербської, болгарської, руської); займався також транскрипціями невменних нотацій. Особливу увагу присвятив слов'яно-руському Ірмологіону, зокрема, жанру ірмосів і канонів; здійснив спробу транскрипції канону вмч. Димитрію Солунському, автором якого, ймовірно, був слов'янський просвітител ь Мефодій. Велімірович описав літургійні рукописи Афонських монастирів, о. Патмосу, Сербії та ін., звертаючи при цьому велику увагу на їх зміст (зокрема, виділив дві редакції Ірмологіону: повну і скорочену). Підтвердив тезу Ервіна Кошмідера про існування двох структурних типів Ірмологіону: *KaO* (ірмоси розміщені у порядку канонів, що є більш характерно для візантійської традиції) і *OdO* (ірмоси розміщені у порядку пісень, що більш характерно для слов'янських кодексів). Досліджував окремі персоналії грецьких мелургів пізньо- та поствізантійського періодів (митр. Філадельфійського Феоліпта, Іоана Ватаца, лампадарія Петра Пелопонеського, Іоана Ласкаря Пігонита та ін.).

³ У той же час в Гарвардському університеті у проф. Гомбоші і Пістона навчався також Мирослав Антонович, пізніше відомий історик української церковної музики.

Серед учнів проф. Мілоша Мілорада Веліміровича – знані музикознавці-медієвісти, дослідники греко-візантійської та слов'яно-руської музики і палеографії, теоретики і практики давньої монодії (черниця Джоан Рокасальве, Грегорі Маєрс та ін.). Ось як висловився Маєрс в пам'ять про Вчителя: «Я мав велику честь навчатися у проф. Веліміровича в університеті Вірджинії та й, зрештою, після того. Він був дивним та надихаючим викладачем, неймовірним вченим і великим другом». Грегорі Маєрс присвятив пам'яті свого професора монографію⁴. На честь Мілоша Веліміровича опубліковано два числа збірника наукових статей *Гимнология* Московської консерваторії⁵. Юрій Ясіновський опублікував короткі відомості про Веліміровича з повною (до 1993 р.) бібліографією його наукових праць⁶ та статтю на пошану його 80-ліття⁷. Докторська дисертація та наукові статті проф. Мілоша Веліміровича зберігаються в Інституті літургії Українського Католицького Університету.

Основні публікації проф. Мілоша Веліміровича

- *Byzantine Elements in Early Slavic Chant: The Heirmologion* [=MMB, Subsidia, 4 (Volum of Appendices)]. Copenhagen 1960.
- Liturgical Drama in Byzantium and Russia // *Dumbarton Oaks Papers* 16 (1962) 351–385.
- Standt der Forschung über kirchenskavische Musik // *Zeitschrift für slavische Philologie XXXI* (1963/1) 145–169.
- Структура старословенских музичких Ирмолога // *Хиладарски зборник* 1 (Београд 1966) 139–161.
- Unknown Stichera for the Feast of St. Athanasios of Mt. Athos // *Studies in Eastern Chant* 1 (1966) 108–129.
- Preparation of an Inventory of Sources of Old Slavic Music // *Anfänge der slavischen Musik* [=Slowakische Akademie der Wissenschaften: Institut für Musikwissenschaft, Simposia 1]. Bratislava 1966, с. 173–178.

⁴ Gr. Myers. *A Historical, Liturgical and Musical Exploration of Kondakarnoie Pienie: The Deciphering of a Medieval Slavic Enigma* / ред. Elena Toncheva, Svetlana Kujumdzieva. Sofia 2009.

⁵ *Гимнология*, вип. 4: *Византия и Восточная Европа*. Литургические и музыкальные связи, к 80-летию д-ра Милоша Велимировича, отв. ред. И. Е. Лозовая; *Гимнология*, вип. 5: Устная и письменная трансмиссия церковно-певческой традиции: Восток–Русь–Запад, памяти Милоша Велимировича, отв. ред. И. Е. Лозовая. Москва: МГК 2008.

⁶ Ю. Ясіновський. Из бібліографії Мілоша Веліміровича – дослідника візантійської та слов'янської церковної музики // *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*, т. 232: Праці музикознавчої комісії. Львів 1996, с. 561–578 (на с. 562–578 бібліографія).

⁷ Ю. Ясіновський. Мілошу Веліміровичу – 80 літ // *Musica Humana*: Збірник статей кафедри музичної україністики, ч. 1: до 150-ліття Львівської консерваторії, відп. ред. Ю. Ясіновський. Львів 2003, с. 293–295.

- The Influence of the Byzantine Chant on the Music in the Slavic Countries // *Proceedings of the XIIIth International Congress of Byzantine Studies*. London 1967, с. 119–140.
- Present Status of Research in Byzantine Music // *Acta musicologica* 43 (1971/1–2) 1–20.
- The Present State of Research in Slavic Chant // *Acta musicologica* 44 (1972/2) 235–265.
- The Byzantine Heirmos and Heirmologion // *Gattungen der Musik in Einzeldarstellungen: Gedenkschrift Leo Schrade*, т. 1. Bern – München: Francke Verlag 1973, с. 192–244.
- Grigorović Hirmologion: Index and Concordances // *Fundamental Problems of Early Slavic Music and Poetry* / вид. Chr. Hannick [=MMB, Subsidia, 6: Studies fragmenta Chilandarica palaeoslavica, 2]. Copenhagen 1978, с. 171–195.
- The Slavic Responce to Byzantine Mus Influence // *Musica Antiqua Europae Orientalis: Acta congressus*, VI. [Bydgoszcz] 1982, с. 727–736;
- A Papadike in the Hilandar Manuscript 730/II // *Dzielo muzyczne: Teoria, Historia, Interpretacja: Profesorowi Józefowi Chomińskiemu*. Kraków: PWM 1984, с. 31–38.
- The Melodies of the Ninth-Century Kanon for St. Demetrius // *Russian and Soviet Music: Essays for Boris Schwarz* / вид. Malcolm H. Brown. Ann Arbor: UMI Press 1984, с. 9–34.
- Some Letters of P. Chesnokov in the United States // *Slavonic and Western Music: Essays for G. Abraham*. / вид. Malcolm H. Brown and Ronald Wiley. Ann Arbor: UMI Press 1985, с. 253–269.
- Мелодика канона IX в. св. Димитрию // *Музыкальная культура Средневековья*, вип. 1. Москва 1990, с. 5–24.
- Byzantine Musical Traditions among the Slavs // *The Byzantine Tradition after the Fall of Constantinople* / вид. John J. Viannias. Charlottesville 1991, с. 95–105.
- Reflections of Music and Musicians in Byzantium // *To Hellenikon: Studies in Honor of S. Vryonis Jr.*, Vol. I. [New York] 1994, с. 451–463.
- Originality and Innovation in Byzantine Music // *Originality in Byzantine Literature, Art and Music* / вид. Anthony Littlewood. Oxford 1995, с. 189–199.
- Problems of Evolution in Meaning in the Russian Neumatic Notation Between the 14th and 17th Centuries // *Cantus planus*, Vol. 2. Budapest 1995, с. 465–472.
- History of Art Music in Serbia // *Serbian Studies* [1995] Vol. 9 (1–2). с. 80–87; [1996] Vol. 10/1, с. 42–58.
- Russian Musical *Azbuki*: A Turning Point in the History of Slavonic Chant // *The Study of Medieval Chant*. Cambridge 2001, с. 257–268.

